

Árát tekintve inkább ajándék a lila kis könyv, mint árucikk; hiányosságait így alig illik szóvá tenni. Még efféle, radikális fordulatok nélküli életműnél sem nélkülözöm szívesen az évszámokat – csekély fáradsággal az egyes darabok alá illesztve számos információt adhatnának, nem is csak a filológusok számára. A szerkesztő előszava az Erdélyben maradás propagandájába torkollik, aminek (függetlenül attól, hogyan értékeljük morális szempontból) Karácsony munkásságához végső a köze.

Hajdú Gergely

AZ ÍRÁS A FALON

Graffiti – A falra írni muszáj!
Válogatta, szerkesztette és fordította
Salamon Gábor és Zalotay Melinda
Pátria Könyvek, 1990. 140 oldal, 128 Ft

Finn falfirkák
Szerkesztette Heikki Jokinen
Fordította Szabó Ágnes
Kurucz Gábor – Budapest, 1991. 65 oldal, 80 Ft

Állítsátok meg a világot! Ki akarok szállni
Válogatta, szerkesztette és fordította
Salamon Gábor és Zalotay Melinda
Mandátum, 1990. 208 oldal, 128 Ft

Mouó: „És ki az a Kilroy?”
(J. V. Sztálin)

A graffiti legendáriuma szerint egy amerikai tengerészgyalogos a második világháború valamelyik katonai bázisán egy szép napon fölírta a falra:

ITT JÁRT KILROY

E gesztussal világhírnévre tett szert: elindította az újkori graffiti történetét. (Az ókorról még szójt ejtünk.) A többi amerikai tengerészgyalogos (voltak vagy félmillióan) megmagyarázhatatlan és mindmáig köllőképpen nem elemzett belső kényszertől vezettetve úgy érezte: viszonyulnia kell a felirathoz. És megkezdődött a kiegészítések végtelen láncolata.

NEM IS JÁRTAM ITTI

KILROY

ELŐBB VOLTAM ITTI, MINT KILROY!

És így tovább, a háború valamennyi frontján, beleértve a katonai szokás szerint feliratozott tüzerégi és egyéb lövedéket – képzelhetni a gyilkos terhével felszálló B-17-es repülőerdőt, melynek ezerfontos bombáin ez olvasható:

CSÁ HIROHITO!

CSÓK:

KILROY

A sor végén Sztálin áll, aki a potsdami konferencián kilépett a WC-ről, és tolmácsnai útján azt tudakolta az amerikai delegációtól: – És ki az a Kilroy?

Ezen a ponton fölmerül a kérdés: jó-jó, de tulajdonképpen mi az a graffiti?

Kínálkoznak persze egyszerűbb és bonyolultabb válaszok.

Az egyszerűbb:

GRAFFITO fr. tsz. *GRAFFITI* [ol. *graffio*: karcolás, fr. *graffiare*: karcolni, fr. <lat. *grafium*: karcolótű, íróvessző] (1851): fölirat vagy rajz nyilvános felületen (pl. sziklán vagy falon); vmint: graffiti formájában megjelenő jelszó vagy üzenet. (WEBSTER'S NINTH NEW COLLEGIATE DICTIONARY)

A bonyolultabbhoz valamelyest vissza kell tekintenünk a graffiti történetének pre-kilroyi szakaszára. Ez – ahogy egy nagy múltú műfaj esetében üdörös – ködbe vész. Találón állapítja meg Heikki Jokinen, a FINN FALFIRKÁK című kiadvány szerkesztője, hogy az első graffitiival minden bizonnyal Belszár király lakomáján szembesülhettek a dáridózó káldeusok, amidőn megjelent a kéz, és fölírta a falra: *Mene, mene, tekel, ufarsain!*

Körülbelül ezóta virágzik a műfaj anélkül, hogy tudná: ő maga a graffiti. Hiszen mi másnak nevezhetnénk a pompeji falakra vésett vidám malacságokat? Hát Lord Byron vandál tettét, amikor is a szunioni templom dór oszlopába véste a nevét és az 1829-es dátumot? (Ma bekeretezve mulogtatják a romantikus főrend renitenskedésének nyomát.) Mi ez, ha nem graffiti?

A tágabb értelemben vett fogalom megfoghatatlan. A recenzenst bölcsész-műltja ugyan arra ösztökéli, hogy keckekezd pontoskodással nekilásson definiálni a műfajt, ám kénytelen belátni, hogy amint megragad-

ni próbálná, kiiramlik a kezéből. Graffiti-e az állami-hatósági fölirat – ha kézzel jegyzik? Vagy csak annak poénosra hegyezett változata? A kézírás teszi? És a szántszándékkal elrontott neonfelirat? És az „ábra szöveg nélkül”? (Nem csupán a napsugaras rombuszokra meg a két gömbbel egyensúlyba hozott hetyke virslikre gondolok.) Hát a kimódolt színdinamikával tervezett, egész házat, teljes metrószerelvényt beborító alkotás? És a némely budapesti falon mindmáig föllelhető mésszel-miniummal odakent „Vezérkari óvóhely”, „Miny nyel”, „Le a feketézókkal!”, „M. U. K.”? És a frissiben fölirt: „Fiz a ház eladó”? Az nem? És ha a Parlament oldalára írják? – A megközelítési kísérletek mind-mind elnagyolt általánosságokba főlnak.

Nagyjábólí közmegegyezés persze létezik. Ez pedig valami ilyesmi: a graffiti – gag a falon. Vagy nem a falon, hanem a WC-ülökén, a buszszélvédőn, netán (mint fent) bombaköpenyen. Ahova írták. Vagy rajzolták. Netán vésték, faragták, ragasztották. Mindenesetre egy jel, amit mindenki lát. Vagy csak néhányan. Vagy senki, mert állítólag autóalvázakra is irkálnak tréfás szerelők, ami csak súlyos karambolok idején mutatkozik meg az esetleges túlélőknek, de akkor már ki röhög? – Az biztos: a gesztus teszi. (Persze éppen ez volna biztos?) – Tekintsük tehát úgy, hogy meghatároztuk: ez a graffiti. (Miért, ki az a Kilroy?)

A közelmúltban két gyűjtemény is neonvilágot látott az aluljárókban – s ez aligha választható el a tényről, hogy ugyanezen aluljárókban feltűnt a dolog maga: a graffiti. A Salamon Gábor és Zalotay Melinda válogatásában, szerkesztésében megjelent GRAFFITI az angolszász falakról ad képet, míg a Heikki Jokinen nevével fémjelzett és Szabó Ágnes által fordított FINN FALFIRKÁK címében hordja a gyűjtési területet.

A két válogatás durván háromszáz-háromszáz föliratának vagy húsz százaléka azonos. Az angolszász graffiti rányomta bélyegét a sarkkörre vezető sztráda gyalogfelüljárójának pilléreiutól a tamperei egyetem női klubjának WC-kávéjáig mindenre. És persze a budapesti földalatti műmárványára is. Az angolszász falfirka amúgy igen rugalmas, föl-

szívja és magához hasonítja a világtermésből mindazt, ami nem mond ellent hagyományainak. A *Jégy realista, köveled a lehetetlen!* az 1968-as Párizsból röppent világgá, a poliúikai tematikájú szövegek jó része pedig a berlini falról, melynek nyugati oldala amúgy is a European Graffiti talán legnagyobb kiállítási felülete volt.

A két kiadvány összevetése bizonyos értelemben méltatlan, viszont érdekes tanulságokkal szolgál. A Salamon–Zalotay-féle, a Pátria Könyvek által jegyzett kötet szakszerű és szellemes. Korrektül elősorolja forrásait – elsősorban Nigel Rees híres angol válogatásait –, és ami ennél az olvasó számára sokkal fontosabb: kiválóak a fordítások. Mindez nem mondható el a Kurucz Gábor magánkiadásaként jegyzett FINN FALFIRKÁK-ról. Forrásutalások nem találhatók benne (holott kétféle, hogy a szerkesztő kizárólag helsinki betonsíkokról vagy lappföldi sátorfalakról gyűjtötte anyagát), ám ez mellékes ahhoz képest, hogy milyen a fordítás. Szabó Ágnes munkája legjobb pillanataiban is épp csak elfogadható, ellenben sokszor megmosolyogtató és gyakran kifejezetten kínos. A háromszázból mintegy háromszor szellemes. Holott e műfaj lényege a frappánság. Vagyis az, ami a kötetben csak elvétve mutatkozik.

Az utóbbi kötet szövegeinek alaposabb vizsgálata zavarba hoz. Föltételezem, a finn falfirkálók finnül falfirkálnak. A kötet magyar fordítója tehát – feltételezem – finnból ugorította a szöveget. És mégis harsány anglicizmusok találhatók munkájában. Íme, néhány példa a mindkét kiadványban szereplő graffitiük közül – az élen az angol eredetű.

JOG – AND DIE HEALTHIER.

KOCOCJ – ÉS HAIJ MEG EGÉSZSÉGFEBBEN.

(Salamon–Zalotay)

CSAK POROSZKÁI NYUCODTAN, ÍGY EGÉSZSÉGFEBBEN HAI SZ MEG!

(Szabó Ágnes)

Ilyen állapot pedig nincs. A kocogás test-edzés, mely elvben növeli az élettartamot – ez a poén lényege. A poroszkálás pedig az, ami. Méla baktatás. A közbevetett finn szöveg ha mehetséget nem is, de legalább magyarázatot adhatna a baklövésre. Ha volt finn szöveg. Mert a kötetke kolofonja minden bevett szokás ellenére nem adja meg az eredeti ki-

advány címét, kiadásának helyét stb. Így hát erősödik a gyanú: a finn falfrókák nem is finnek. Legalábbis nem közvetlenül finn nyelvből ülteték át őket magyarrá. Tekintsük most a kép- és nyelvzavar következő minősített esetét.

A WOMAN WITHOUT A MAN IS LIKE A NECK, WITHOUT A PAIN.

(„Pain in the neck” szó szerint: Fájdalom a nyakban. Jelentése: púp a háton.)

EGY NŐ FÉRFI NÉLKÜL OLYAN, MINT EGY HÁT PÚP NÉLKÜL.

(Salamon–Zalotay)

A FÉRFI NŐ NÉLKÜL OLYAN, MINT A NYAK FÁJDALOM NÉLKÜL.

(Szabó Ágnes)

Az első fordítás pontos, szellemesen magyartítja az eredeti csavaros abszurdját. A második viszont még csak nem is leiterjakab, mert a leiterjakab esetén a fordító legalább félreért valamit, az utolsó mondat megalkotója viszont nem értett semmit a poénból. Ebből következően a szöveg egyszerűen nem jelent semmit. Egy ilyen mondatot a szerkesztő csak akkor hagyhat a szövegben, ha annyira fáj a nyaka, hogy nem tud olvasni. Vagy akkor, ha nincs is. Mármint szerkesztő. – Ez a valószínűbb.

Az iménti példa tanúsága szerint a kötetet szinte bizonyosan angoltól fordították, márpedig finn falfrókákról lévén szó, ezt legalábbis illik megemlíteni. – És akkor még *finnom* voltam.

Ugyancsak e kötet fordítójának keze munkáját dorgálja a hamis szemérmesség. A gyűjteményben minduntalan „*kondomról*” és „*kondomautomatáról*” esik említés. Ezt a szót magyarul kizárólag az orvosi szaknyelvben használják. A falakon pedig a legtrikábban szokás orvosi szakszókincssel értekezni. Íme, egy lehangoló példa:

FIGHTING FOR PEACE IS LIKE FUCKING FOR VIRGINITY.

A BÉKE MELLETTI HARC OLYAN, MINT A SZÜZESSÉG MELLETTI SZERETKEZÉS.

(Szabó Ágnes)

A szüzesség MELLETT szeretkezni legföljebb kamaszkori pettingre utalhatna – ha a graffitit ezt célozná. A málló vakolat és a tűzfalak malterfoltos téglái nem útrik az eufemizmusokat. A fordító és a szerkesztő előtt

két út áll: vagy eltekint a trágárnak vélt szöveg közlésétől, vagy azt közli, ami a falon áll: *A békéért harcolni olyan, mint a szüzességet baszni.* A legszeldebb esetben is: kefélni. Ugyanis ez olvasható a falon. Rádásul igaz.

A finomkodás kasztrálja a graffitit, hatáson hatástalanítja lényegét: a célratoró egyszerűséget és a nyelvi leleményt. E mesterkelt álszemérem a Városmajor utca egyik kórkétfését juttatja eszembe, melyen a tanintézetek környékén megszokott vaskos szafaládéára köré valaki ezt kanyarította tüntetően iskolás kézírással: *Mi ez? Csak nem egy faszz?!!* A nyers való. A falakon az ilyesmi nem hímvessző és nem bájdorog, hanem az, ami: lásd fent. Botorság volna azt várni, hogy egy humán műveltségű nebuló azt véssze az ábra alá: *Ecce penis!*

Célszerű a figyelmet a Pátria Könyvek kiadványára összpontosítani, amely mentes mindezen hibáktól. Kézenfekvő módszerrel él: alig közöl obszcén feliratot, és csakis olyat, ami a magyar konszenzus vélt határán belül marad. Ha egyszer-egyszer mégis merészebbek a szerkesztők – megéri. A következő esetben a fordítás egyértelműen jobb, mint az eredeti:

IF THAT'S A TAMPON BEHIND MY EAR WHERE THE FUCK IS MY PENCIL?

HA EZ ITT EGY TAMPON A FÜLEM MÖGÖTT, HOL A PICSÁBAN VAN A CERUZÁM?

A kötet egészére a szellemes találatok jellemzők:

I MUDDLED GET MY WORDS SOMETIMES UP.

NÉHA ÖSSZESZAVAKAT A KEVEREM.

Vagy:

GEORGE DAVIS IS

~~INNOS~~

~~INNOS~~

GUILTY

GEORGE DAVIS

~~ÁRTAL~~

~~ÁRTALT~~

BÜNÖS

A legtelitalátosabb frókák egy része reménytelenül fordíthatatlan, ám a szerkesztők – érthető belső kényszertől vezetve – közölnék ilyeneket is. Némelyikhez nem föltétlenül szükséges alapos angol nyelvtudás – aki három Beatles-számot eldúdolt már életében, az minden további nélkül megéri:

TO DO IS TO BE.
ROUSSEAU
TO BE IS TO DO.
SARTRE.
DOBEDOBENDO.
SINATRA

A Salamon-Zalotay szerkesztőpáros sajnos beiktatott könyvébe egy „hobojeleket” tartalmazó fejezetet is. E szimbolikus rajzokat csavargók festik kőre-fára-falra, hogy tájékoztatassák társaikat: itt enni adnak, itt nem, itt van pia, itt nincs és így tovább. A suta krikzkrakszok értelmetlenül megtörik a kötet egységét, a nem különösebben kifejező rajzocskák csak annyiban tekinthetők graffitinek, amennyiben minden közfelületen található jel az – viszont teljesen érdektelenek. Ezzel az erővel publikálhatók a budai hegyekben alkalmazott turistajelzések is, sőt akár a valaha volt úttörő-akadályversenyek „tükos ábrái” is a hozzájuk tartozó megfejtésekkel együtt: levél három lépésre, a következő feladatot kérdezd meg a rajvezetődtől.

Igen érdekes viszont az utolsó fejezet, melyet a szerkesztők a magyar graffiti új hullámának, nyugatosodásunk e szembeüldő tüneteinek szenteltek. A közölt feliratok részben a nemzetközi graffitikincs honosodott változatai, részben azonban jellegzetes pesti aszfaltvirágok:

HOVA LETT SZOCSTA TÁSMUNK?

ODA VAN...

TECHNOKOLA RAGASZKODÁS.

SZOKJLE.

AKKOR MI NEM IS GAGARIN ÓRS VOITUNK?

EGY VÁLTÁS RENDSZER EGY ÉLETFÉLÉG.

Itt meg kell torpannom egy pillanatra. Feltűnő, hogy a legfigyelemreméltóbb linn falírkák éppen az azok, amelyek finnesítik a nemzetközi vándormotívumokat, bizonyos karakteres nemzeti elemeket visznek a híres Alver Aalto-féle építészkola tervezte falakra. MIFÉLE ORSZÁG AZ ILYEN, AHOI MÉG A NAP IS HÉTKOR KELE?

AZ A NÉP AMELYNEK MÁR ÉVEK ÓTA AZ ALKONYI SZÉL. ÜZENETE A KEDVENC DADA, MÉG IS ÉRDEMLI ELNÖKÉÜL. MANUO KOIVISTÓ.

SATTULÁBAN OLYAN EGYEDÜL VAGYOK, MIÓTA MEGHALT A LÓ.

NEM LESZ HONVÁGYAI KÜLFÖLDÖN, HA

MAGADDAL VISZED KALEVI SORSA FÉNYKÉPÉT.

MI ANNYIRA ELMARADOTTAK VAGYUNK, HOGY NÁLUNK MÉG A SZIVÁRVÁNY IS FEKETE-FEHÉR.

Észre kell vennünk, hogy az idézett graffitiük között gondolati-érzelmi húr feszül, a nemzeti aszfaltról fakadt helsinki és budapesti írkákat bizonyos dubiózus finnugor nosztalgia, árnyalatnyi urál-altáji önmarcangolás, leheletnyi sztyeppi mélabú lengi körül... – Ám látva látom, hogy az út, melyen elindultam, a nemzetkarakterológia ingoványába vezet, úgyhogy visszafordulok.

Minden ilyenféle válogatás legfőbb jellemzője, hogy *válogatás*. Szociológiai pontosságról szó sincs, a gyűjtemény a szerkesztőt vezérlő vonzások és választások tükré, más szóval egyéni ízlésről fest képet, nem a valóságról. Mindkét kötet a válogató liberális-értelmiségi-egyetemista poénok iránti vonzalmáról tanúskodik. A recenzens ízlése hasonló, így hát szemrehányásra nincs oka, ám kötelességének tartja megemlíteni, hogy a falakon – Helsinkiben és Londonban is! – többnyire *más olvasható*.

Vizsgáljunk meg egy graffitit termő pesti falat. Mintavétel céljára kínálkozik a Vörösmarty téri szobor talapzata és a millenniumi földalati vasút (avittas becenevén: „a kis FAV”) végállomásának filctollingerlő és spraycsáblító műmárvány burkolata. – Ím, a földalati félvilági falvilág.

ÜZENETEK: ki, mikor, hol, meddig.

SZERELEM: szerelem, szerelem, szerelem. Szív, nyíl, sok, még.

EGYÉB VONZALMAK: együttesek, csapatok, geng-görccsök, gang-indulatok.

AJÁNLKOZÁSOK ÉS JAVALLATOK: ki mit tegyen egymással és önmagával. Ábrák: onszcenák, genitális zsenitáliák – önmaga farkába harapó hímnemű kígyó. Leggyakoribb szöveges feladat: felszólítás falmelléki faloszfalásra.

POLITIKA:

A. aktuális

1. Magyar Dilettáns Fórum!

2. Szabad ezt, Demokraták Szövetsége?

3. MaSzop, holnap...?

B. általános

1. csillagok (Dávid),

2. keresztek (horog, nyilas)
– völkisch falják acsargása.

FILOZÓFIA: Nem látni és nem érezni, ez az én nagy kalandom!

HIT-VITA: Megültem Istennek, a király nevében, hogy ezen a helyen csodát vigyen végbe.

Te itt nekem nem parancsolsz!
Nem vagy felhatalmazva!

SZOCIOPOFÍZIS: Patkány vagyok,
nincs hol laknom
csatornában is elalszom
ha megetetsz véged
néked
szerencsés vagy, ha
túléled.

Végül egy kis nyilvános illemhelyekről a metróbá szabadult fallikus fallíra:

Minek neked szép új ruha,
ha a faszod ilyen puha?

Mindez csupán adalék: a falírkák többsége – bármint szelektál is a szerkesztő, uralkodóan primitív, altesti, nemi irányultságú, bandaindulatok kifejezője, alja-agressziók kivételése. Ami persze nem zárja ki érvényes egyéni alkotások létrejöttét. Álljon itt további illusztrációul egy Lázár utcai bérház bűzös belső udvarának Fülög Jimmyre hajadzó düllöngelő krétafelírata.

Idefigyeljél te alja ember, aki 11. 12-én a fal tövébe szartál! Nem szégyenled magadat? Legközelebb megetetem veled! A ház tisztességes lakóinak nevében:

a seggédtakarító.

Te rohadék! Már megint? A nyilvános WC a sarki eszpresszóban van, te fűng!

a seggédtakarító.

A honi falírkára – legalábbis egyelőre –, nem a széles körű műveltséget feltételező értelmiségi poénok túlsúlya a jellemző. A két kiadványban hemzsegnek a Sartre-, Einstein-, Nietzsche-csattanók, a pszichoanalitikai és szociolingvisztikai utalások. Ehhez nekünk még fel kell nőnünk. Az általános kulturális név emelésére tett legkomolyabb kísérletet azon értelmiségi munkahelynek tulajdoníthatjuk, melynek női WC-jében ez olvasható:

A WC-KEFE NEM DÍSZI
HANEM ERŐS BÁSTYA

A vándormotívum éppúgy jellemzi a graffitit, mint a mesét.

KÉRJÜK, HOGY AZ UTOLSÓ EMBER, AKI ELHAGYJA AZ ORSZÁGOT, OLTSA LE A VILÁGOT.

A forrásról a Pátria Könyvek kiadványa nem tájékoztat – a szöveg bárhol előfordulhat. V. S. Naipaul Eva Perónról szóló esszéjében megemlíti, hogy e felirat a montevideói repülőtér falán tűnt föl a nagy uruguayi kivándorlás idején. De feltételezhető, hogy felfrták már a seremetyevói reptér és a durresei kikötő falára is. Ha nem pontosan ezt, akkor egy nemzeti alváltozatot – mert ilyenek is léteznek:

KÉRJÜK, HOGY AZ UTOLSÓ EMBER, AKI ELHAGYJA ÚJ-ZÉLANDOT, ETESSE MEG A DISZNÓT.

Budapesten a Deák téri metrómegállóban egyelőre még csak ez olvasható:

AKI UTOLSÓNAK TÁVOZIK A METRÓBÓL, LEGYEN SZÍVES ETESSE MEG A PATKÁNYOKAT. KÖSZ.

A falról falra vándorló motívumok rugalmasan variálódva járják a világot, és afféle nemzetközi szellemi tökévé, kulturális alapjá, a világ akkumulált bölcselmének szerves részévé lesznek. Bizonyos körülmények közt lekerülnek a falról, „nemesebb” közegbe emelkednek – és ez ritkán tesz jót nekik.

A Salamon–Zalotay szerkesztőpáros nemrégiben megjelentetett egy ÁLLÍTSÁTK MEG A VILÁGOT! KI AKAROK SZÁLLNI című kötetet is. A „fejszabadító idézeteket” tematikus csoportosításban közlő könyv (anyaga szintén kizárólag angolszász) tartalmaz falírkákat is, ám az egyéb szellemességek közegeiben a graffitiminőség elvész, a rövidke poénok bemondássá szürkülnek. A kéttucatnyi angol-amerikai idézetgyűjteményből összeállózott könyv lapjain a falírkák különlegessége nem érvényesül, a zárójelben szereplő (Graffiti) definíció pusztán annyit jelent: a szerző ismeretlen. A falírka-kollekció szellemileg is, üpográfiailag is fölidézi a falat, ám az idézetgyűjteménybe emelt graffitik mögül eltűnik a reves téglahátér – a fal itt csupán lelőhely, és nem lényegi alkotóelem.

A graffitü – mint arról már szó esett – megfoghatatlan. Nyilvánvalóan röhög a meghatározására tett kísérleteken. Éppúgyen megra-

gadhatalan a teremtő gesztus, amely létrehozta. Ugyan mi ihlet arra valakit, hogy krétával vagy sprayel felszerelve meginduljon a legközelebbi fal felé? Ahány graffitista, annyiféle motiváció. A Salamon-Zalotay kettős anyagának java részét attól a Nigel Reestől vette át, aki 1979 és 86 között falírkakötetet adott ki, s ezzel a világ legkomolyabb graffitológusává lett. Nigel Rees kulikus személyiséggé vált a falak megszállottjainak szemében. Első kötete után óriási felirat tűnt fel egy londoni házon:

EDDIG CSAK EGYSZERŰ VANDÁL VOLTAM,
DE MOST MÁR A TE MUNKATÁRSAD, NIGEL!

Az alkotóvágy mint motiválóerő ott munkál azokban a New York-i kamaszokban is, akik éjszakánként csapatostul szállják meg az elhagyott metróalagutakat, a metropolisz metrókocsiremlezeit, és egész szerelvényeket pingálnak ki ütközőtől ütközőig. A hatóságok ingadoznak, hogy kimerítse-e a cselekmény a rongálás büntényét, vagy művészi alkotóközösségnek tekintsék a bronxi bandákat, és ösztöndíjjal támogatva küldjék őket vissza a föld alá. Míg a hatóság habozik, a kölykök megszállottan pingálnak. A rap vagy a break hívei, akik a zenéjükhöz társuló, agresszív vonalakkal vagy épp elhízott, kerek buborékbetűkkel írják tele a metrókocsikat. A New York peremén a felszínre bújó szerelvények magasvasútként haladnak tovább az úttest fölött, és mint kötött pályán közlekedő irányíthatatlan szimbólumok, ki tudja, mit jelképező úritarka break- vagy rap-sárkányok tekerdőznek végállomásuk felé. Az egyik bandavezér, bizonyos Taki, már vagy tucatnyi szerelvényre írta föl a nevét harminc méter hosszan, gyakorlatilag olvashatatlanul: TAKI, TAKI, TAKI. Azt állítja, célja, hogy rajta hagyja a keze nyomát New Yorkon. Azt állítja, így fejezi ki önmagát. Azt állítja, hogy szereti látni a nevét a város fölött. Íme, a graffitista. Aki következtetést kíván levonni belőle: tegye.

P. S.

Ha elfogadjuk, hogy a graffitista nyilvános jel, akkor nem zárhatjuk ki köréből a véletlen alkotta jeleket sem. Ilyenek az elromlott neonreklámok, a cégerekről lehullott betűk, pontosabban azok a feliratok, melyeket a üzikai értelemben vett szövegtörés eredménye-

zett. Ha van hiteles Hungarian Graffiti, akkor ez az.

Ilyen módon a sivar hetvenes évek is megteremtette maga graffitijét – de semmibe vetjük, mert nem tudtuk, hogy ez: az. A Rákóczi út egyik tágas boltja fölött hosszú időn át ez ragyogott az akkor még néma, sötét, autótalan és embertelen pesü éjszakában: ÉTERÁRU. A közéletetetés reprezentatív fellegvárának számtató, zsíros pléhtálcáival és elmoshatóan műanyag ibrikjeivel hivalgó mondén ZUGLÓGYÖNGYE étterem hidegzöld neonreklámja villogva figyelmeztette a betérőt: LÓGYÖNGY... LÓGYÖNGY. A misztikumra hajló lelket pedig hidegen borzongatta a Kígyó utca fölött lebegő porcelánreklám: HEREND. A Váci utca felé tartó érzékenyebbek éveken át minden este ebbe a tárgyilagos, jégfehér megállapításba ütköztek:

END.

Békés Pál

A TABUK MEGTÉPÁZÁSA

Luis Buñuel: Utolsó leheletem

Fordította Xantus Judit

Európa, 1989. 294 oldal, 48 Ft

Idegenkedem a botránytól és még jobban a botránkozótól.

Mindig erőt kell venni magamon, amikor illő tárgyilagosságot kell tanúsítanom a nyugati baloldali értelmiség egykorú szovjetbarátságának, egyáltalán a Lenin által „hasznos idioták”-nak nevezett széplelkek és jó házból való fiúk-lányok marxista elkötelezettségének megtéplésében.

Jóllehet gondolkodásomba és ízlésembe a bőrlégzés spontaneitásával szivódott fel a század izmosos művészete, vagyis a módba, ahogy érzékszerveimet használja az agyam, mégis irtózom az izmosok vehemens aktivistáitól, az általuk alkotott köröktől, kluboktól, élcsapatoktól, még azoktól is – egyébként persze tisztelettel –, amelyek a zsebenciklopédiákban is címszóként kell szerepeljenek.

A fentieket korántsem igazságom tudatában hangoztatom, nyilvánvaló, hogy ezek bi-